

*Ohessa julkaistavassa kirjoituksessa opetus-
hallituksen filosofian ja elämänkatsomus-
tiedon ylitarkastaja Pekka Elo esittää oman
arvionsa filosofiasta reaalikokeessa. Elo on
myös yksi ylioppilaskirjoitusten filosofian
sensoreista.*

Pekka Elo

MISTÄ SUUNTAAN FILOSOFIAN TEHTÄVILLE REAALIKOKEESSA?

Lukion filosofian aseman vahvistamisella haetaan vauhtia ajattelutaitojen oppimiseen ja syvällisempään tietokäsitykseen. Mitä vaatimuksia tämä linja asettaa filosofian tehtäville reaalikokeessa? Täytyyhän lukion päättökokeen tukea sitä linjaa, jota oppiaineen opetus toteuttaa. Samalla reaalikokeesta muodostuu välietappi opinnoissa, joista päätisi “ei ylioppilastutkintoa vaan elämää varten”.

1. Mikä erottaa filosofian vastuksen yleisestä pohdiskelusta? Reaalikokeen useimmat aineet perustuvat omien erityistieteidensä perinteiseen näkökulmaan ja puhetapaan. Jos tehtävä kuuluisi “Eläinkokeiden ongelmia”, hahmottuisi siitä selvästi biologian ja psykologian perustalta lähtevät vastaustavat. Jos tehtävä olisi filosofiassa, niin hyvilläkään psykologian koejärjestelyn kuvauksilla ja problematisoinneilla ei heru montakaan pistettä. Mutta menkäämme eteenpäin ja kysykäämme missä vaiheessa puhe koejärjestelyistä tavoittaa tieteenfilosofisen kysymyksenasettelun? Näkyykö tämä uusien käsitteiden mukaantulona ja toisenlaisena näkökulmana ongelmaan?

Edelliseen tehtävään filosofiassa on luontevaa vastata pohtimalla eläinkokeiden eettistä oikeutusta. Mutta tässäkin filosofian puhettavalle pitää asettaa kriteereitä. Eläinkokeiden kivuliaisuuden voivottelu ei ole vielä filosofiaa. Tarvitaan kriittistä ja käsitteellistä ongelman pohdintaa, jonka sisältönä on tässä tapauksessa eettisen oikeuttamisen näkökulma.

Omien mielipiteiden esittäminen reaali-vastauksessa on käsittääkseni hyvä asia. Mutta vastaus ei saa aueta kritiikittä vain omasta näkökannasta. Perusteltu vastustava kanta eläinkokeisiin on siis mahdollista esittää.

Sama koskee omiin kokemuksiin vetoamista. Jos kysytään varman tiedon mahdollisuutta, ja vastataan unessa saatujen viestien perustalta, ei se vielä ole filosofiaa. Mutta pohtimalla omien välittömien (joskin yliluonnollisten) univiestien todistusvoimaa suhteessa muihin havaintoihin ja muiden opettamaan tietoon, saattaa vastaaja siirtyä filosofisen puhettavan alueelle.

Tavalla tai toisella reaalikokeen filosofian vastaukset osaltaan määrittelevät sitä puhe- tapaa, siis näkökulmaa, käsitteistöä ja argumentaatiotapaa, jota kutsutaan filosofian opetuksiksi.

2. Lukion yksi tehtävä on "tukea opiskelijan kasvua kriittiseen ajatteluun ja itseohjautuvaan opiskeluun...". Lukion filosofia tavoittelee opiskelijaa, joka "osaa käyttää käsitteitä selkeästi ja perustella näkökantansa" ja "osaa hahmottaa ja arvioida tiedollisia, yksilö- ja yhteiskuntaeettisiä sekä estettisiä ongelmia ja niiden vaihtoehtoisia ratkaisuja". Kysymys kuuluu nyt: voiko lukion filosofia täyttää tämän paikan olemalla pelkkää filosofian historian opiskelua ja/tai millä ehdoilla filosofian historian opiskelu tukee sellaisten valmiuksien oppimista, joihin edellinen *Lukion opetus-suunnitelman perusteiden* (1994) teksti viittaa.

Jokainen miettiköön itse, millaista opetuksen pitäisi olla, mutta reaalikokeen filosofian tehtävissä tulisi tulevaisuudessa korostua pohdintaa vaativat soveltavat tehtävät, uudet tai klassiset dilemmat ja paradoksit. Kun uudet opetus-suunnitelmat tulevat käyttöön lukioissa, saadaan reaalikokeeseen enemmän filosofian tehtäviä. Niiden lukumäärähän määräytyy pakollisten ja syventävien kurssien määrän mukaan. Tällöin on enemmän mahdollisuuksia sisällyttää tehtäväsarjaan uudentyyllisiä tehtäviä, samalla kun perinteisesti kysellään lähinnä yleissivistävään tietoainekseen sisältyviä asioita.

3. Ongelmoivien ja pohdiskelevien vastausten arvioinnissa on omat murheensa. Mitään tarkkaa luetteloa siitä, mitä tietämällä saa millaisia pisteitä, ei voi tehdä tapauksissa, joissa pyritään arvoimaan vastauksen argumentaation pätevyyttä, näkökulmien relevanssia ja monipuolisuutta. Tähän sisältyviä ongelmia on käsitelty vaatimattomassa kirjassessa *Näkökulmia lukion filosofian opetukseen* (opetus-hallitus, Painatuskeskus 1992). Mutta mielestäni perusasia on: vaikeuksista huolimatta vain ongelmoivat tehtävät tekevät oikeutta filosofialle.